

A FONÓ- ÉS SZÖVŐIPAR SZEREPE ÁRÚFOR- GALMUNKBAN ÉS TEENDŐINK.

(Székfoglaló, felolvastatott a m. tud. Akadémia II. oszt. 1889. ápril hó-8-án tartott ülésén.)

Az öröm és aggodás vegyes érzelmével foglalom el e díszes helyet, mert kit ne töltene el nemes örömmel, midőn e csarnokban a tudomány fölKentjei avatják társukká; de viszont kit ne fogna el aggodó félelem, ha arra gondol, vajjon képes lesz-e az előlegezett bizalmat beváltani!

Mert jól tudom, tekintetes Akadémia, hogy eddigi törekvésem, munkásságom inkább csak foglaló a jövőre s midőn a kitüntető bizalom e helyre emelt, nem annyira azt mérlegelte, a mit nyujtottam, hanem inkább azt, a mit netalán nyujthatni fogok. E tudat azonban egyuttal ösztönül is szolgál, hogy az úton, a melyen megindultam, csüggedés nélkül tovább haladjak s igyekezzem porszem után porszemet hordani a hazai tudományosság nagy épületéhez.

Mint eddig, úgy ezután is a statisztikai tudománynak fogom szentelni erőmet, munkásságomat s mielőtt tulajdonképeni értekezésembe fognék, legyen szabad, tekintetes Akadémia, pár szóval megjelölnöm az irányt, melyet szakmámban egyedül helyesnek és jogosultnak tartok. A statisztika, meggyözödésem szerint egészen gyakorlati tudomány; följegyzzi az állam és társadalom nagy életműködésének nyilvánulásait, hogy okulást merítsünk belőle. Háttára eddig terjed és nem tovább. A statisztika módszerét mindenre lehet használni, de a hajszálak számlálása nem statisztika, hanem gyermekjáték s némelyeknek ily irányban való eltévelyedésén csak azért nem mosolygunk, mert nagy mértékben hozzájárultak vele a statisztika diskreditálásához, minthogy a kevésbbé avatottak nagy tömege a statisztikáról általában az ilyen balgaságok után alkotott és alkot fogalmat.

A hazai statisztikai tudomány, csekély kivétellel, mindig a józan gyakorlati irányt követte s e tekintetben hervadhatlan érdeme van azon férfúnak, kit büszkén vallok mesteremnek, ki

úgy a magyar hivatalos statisztika megalkotása, valamint gazdag irodalmi működése által kijelölte a helyes utat, melyen haladnunk lehet, melyen haladnunk kell. E gyakorlati irány követője voltam eddigs ezentul is leginkább a gyakorlati *közgazdasági* kérdések statisztikai megvilágítását tekintem feladatomnak.

Ily gyakorlati kérdés az is, melyet ezuttal vizsgálódásom tárgyává tettem: *a textilipar termékeinek szerepe áruforgalmunkban*. Nem szándékozom túlságos sok számmal terhelni becses figyelmöket, a kérdés bővebb megvilágítására szolgáló adatokat értekezésemhez melléklet gyanánt fogom csatolni¹⁾; itt csak a legszükségesebbek kiemelésére szoritkozom.

Tudva van, hogy külkereskedelmi forgalmunk állandóan passiv. Ilyennek mutatta azt a statisztikai hivatalnak 1868—1874-ről szóló, meglehetősen ingatag alapon nyugvó első adatgyűjtése; de ilyennek mutatja azt újabb áruforgalmi statisztikánk is, melynek megbízhatóságát kétségbevonni alig lehet. Adataink szerint az 1868—74 évek átlagában a behozatal évenként 97 millió forinttal haladta meg a kivitelt, az 1882—1887 évek átlagában pedig 31 millió forinttal. Az előbbi szám valószínűleg túlzott, oly csekély specifikáció mellett, mint a régi áruforgalmi kimutatásokban történt, hol az összes áruforgalom csak 100 áru szerint volt részletezve, lehetetlenség vala egy-egy ily összevont árucsoportnak megfelelő átlag értékét megállapítani s az eredményt azt sejteti, hogy a becslés a behozatali árucikkeknel túlságos magas volt. Az utóbbi hat évről idézett behozatali többlet ellenben valószínűleg alatta marad a valóságnak, minthogy a postaforgalom, mely az iparcikkek behozatalánál nagyon is számot tevő tényező, csak 1884. óta lel kifejezést az áruforgalmi statisztikában. Ily módon a valósághoz legközelebb járunk, ha csak a négy legutóbbi év adataira támaszkodunk s akkor arra az eredményre jutunk, hogy behozatalunk évenként több mint 43 millió forinttal haladja meg kivitelünket.

Nem szükség merkantil elveket vallanunk, hogy ez eredményt megdöbentőnek s hazánkra nézve határozottan kedvezőtlennek és károsnak nevezzük; mert semmi sincs, a mi a hátrányunkra billent árumérleget legkevésbé is ellensúlyozná. Magyar tőkék nem kamatoznak külföldön, ellenkezőleg a magyar állam és társadalom idegen tőkék kamatja fejében milliókkal

¹⁾ Lásd e folyóirat 314. lapján a »Statisztikai Értesítőt«.

adózik a külföldnek. Ha néhány idegen megfordul is hazánkban, mennyivel több azon honfitársaknak száma, kik szórakozás, üdülés vagy esetleg tanulmány céljából külföldön költekeznek. Foglal-e tért külföldön a magyar vállalkozó szellem, nem inkább a külföldi ügyesség húz-e nyereséget belföldi üzletekből? Fölösleges tovább folytatnunk, az áruforgalom kedvezőtlen mérlegét a nemzetközi forgalom többi módja még mélyebben súlyeszi le. Ha ez állapoton, mely utóvégre is anyagi romlásra vezet, segíteni akarunk, árúmérlegünk hiányát okvetlenül el kell enyésztetnünk, de ez csak egyetlen eszköz, hazánk iparának kellő fejlesztése által lehetséges.

Mert árúmérlegünket oly erősen passivvá az iparczikkek túlságos behozatala teszi s ezek közül is különösen a textil-ipar termékeinek behozatala. A fonó-szövő ipar, mely különben is az általa foglalkoztatott munkások számát, valamint az előállított értéket tekintve, a világ nagy iparai közt talán a legelső helyet foglalja el, áruforgalmunkban valóban döntő szerepet játszik; ha ebből nem lett volna deficitünk, az 1868—74-iki évi átlagos 97 millió forintnyi hiány 18 millió forint *activ* többletté alakult volna át, az 1884—87. évi átlagos 43 millió forint deficit pedig 89·13 millió forint *kiviteli* többletnek engedett volna helyet.

1868-tól 1874-ig hét év alatt évenként átlag 138 millió forint értékű fonalat, továbbá szőtt- és kötött-árút hoztunk be, s minthogy kivitelünk, melynek jórésze különben csak átvitel volt, 23 milliót tett, a tiszta behozatali többlet 115 millió forint *intra rúgott*. A behozatal új, megbízható áruforgalmi statisztikánk szerint sem csökkent, ellenkezőleg még tetemesen emelkedett. Az 1884—87 évek átlagában fonalakból 13·26 millió forint értékűt hoztunk be s 1·58 millió forint értékűt vittünk ki, szőtt- és kötött-árúkból pedig behozatalunk 137·46 millió forint *intra rúgott*, melylyel szemben csak 14·15 millió forint *kivitel* állt és így összesen a fonó- és szövőipar termékeiből kerek 134 millió forinttal hoztunk be több értékűt, mint a mit *kivittünk*.

Ekkora deficitje a textilipar készítményeiből egyetlen európai államnak sincs, pedig a legnagyobb rész többé-kevésbé *passive* áll. *Kiviteli* többlete tulajdonképen csak 6 államnak van. Lehetőleg az 1887. évi eredményt véve, Nagy-Británia 850·63 millió, Németország 251·87, Franciaország 204·02, Svájc 78·74 Belgium 48·99 s végre Németalföld 7·29 millió forint *kiviteli* többletet mutat fel a fonó- és szövőipar termékeiből. Az osztrák-magyar

vámterület forgalmában a kivitel csaknem egészen egyensúlyt tart a behozatallal. Oroszországiis prohibítív vámjai mellett, jórészt saját mesterségesen teremtett iparával fedezheti belfogyasztását; ellenben Olaszország már 87·47 millió forint értékkel vitt be többet, mint a mennyit kiszállított s erősen passivé állanak még a Skandináv államok, továbbá Spanyolország és a Balkán félsziget államai, ide értve Törökországot is, melyből azonban a textilipar valamennyi ágának forgalmáról nincsenek adataink. A többi Balkán államokat sorra véve, a behozatali többlet a kis Szerbiánál 3·77 millió, Bulgáriánál 5·08 millió, Görögországnál 9·93, Romániánál 43·30 millió frtra rúgott. Hogy azonban e számok értékét kellőleg méltathassuk, össze kell hasonlítanunk az illető országok népességével, bár még így is számításon kívül marad a vagyonság és polgárosultság eltérő voltában rejlő különbség. A fonalak, továbbá a szőtt- és kötött-árúk behozatali többletéből Szerbiában egy lélekre átlag 1·98 frt. esik, Bulgáriában 2·53 frt., Görögországban 5·77 frt. s Romániában 8·03 frt., Magyarországon pedig 8·52 frt.

Az idézett számokból kétségtelen, hogy a fonó- és szövőipar termékei tekintetében ép úgy a külföldre vagyunk utalva, mint a Balkán félsziget elmaradott államai. Pedig ez iparágnak hazánkban szép multja van; a korábbi századokban nemcsak saját szükségletünket tudtuk fedezni, hanem a szepességi vászon és magyar posztó még külföldön is tért hódított magának. Iparunk a mult század második felében kezdett háttérbe szorulni az állami gyámolítás előnyét élvező osztrák textil-iparral szemben. A század elején a honi cikkek már nem voltak képesek saját szükségletünket fedezni, 1802-ben 4·57 millió forint értékű gyapjuárút, 1·61 millió értékű pamutárút, 2·69 millió értékű lenárút, 1·22 millió értékű selyemárút s 230 ezer forint értékű különféle fonalakat hoztunk be, jóformán számba sem jövő kivitel mellett. Legvirágzóbb volt hazánkban a lenipar; a jelen század elején, a mint Schwartnerbecses munkájában olvassuk, Liptó-, Árva-, Trencsén-, Túrócz-, Zólyom-, Gömör-, Zemplén- és Sáros megyében évenként körülbelül 10 millió rőf középminőségű vásznat szöttek. A lenipar központja azonban Szepes megye volt, hol évenként 6 millió rőf, részint finom, részint középminőségű vásznat szöttek és fehérítették, a kristályvizű patakok partján. Sőt a lenárúk a pretirozása is gyakorlatban volt már és a késmárki festők és színnyomók körülbelül 2 millió rőföt festettek meg évenként. Leniparunk ezen iparszerű üzésén kívül a fonás és szövés, mint népipar, az egész ország-

ban el volt terjedve. A nép maga fonta-szötte fehéreneműt viselt, len- és kenderföldet megteremvén a ruházat ezen fontos részéhez szükséges nyersanyagot. Ily módon a behozatal a különben is korlátolt kereskedelmi forgalom mellett nem ölthetett nagy arányokat és főképp csak a legfinomabb cikkekre szorítkozott.

A hazai posztóipar már a század elején jóval kedvezőtelenebbül állott, mint a lenipar. Durvább gyapju-szöveteket, mint pokróczokat, szürposztót, stb. az országban sokfelé készítettek ugyan, s bőven ellátták vele a hazai szükségletet, de már a posztógyártás, — bár Madorban, Nagyszombatban, Trencsénben, Szokolczán, Sopronban, Kőszegen, stb. a posztósok finomabb fajtákat is állítottak elő, s néhány posztógyár is alakult, — távolról sem fedezte a belszükségletet.

A pamutipar meghonosítására is korán történtek kísérletek. A cseklési kartongyár már a múlt század elején megbukott ugyan, de egy nagyobb szerű másik kartongyár, a sasvári sokat ígérő működéssel kezdte meg és folytatta pályáját. E gyárat I. Ferencz, római császár (Mária Terézia férje) alapította 1756-ban saját családi birtokán, a gyárat később egy bécsi bankház, majd magánvállalkozó vette át. A század elején e gyár szép tevékenységet fejtett ki, számára Nyitra és Trencsén megyében, sőt Selmech- és Körmöczbányán is fontak. A gyár évenként 54—60 ezer darab (à 16 rőf, tehát 854—960,000 rőf) kartont állított elő. A pamutárúk használata már ekkor kezdett általánosan elterjedni, nemcsak a vagyonosabb osztályoknál, hanem még az alsóbbrendűeknél is; természetesen nagy hátrányára a leniparnak.

A selyemipar szintén a múlt században kezdett meghonosodni. A selyemtenyésztés a kormány erélyes kezdeményezése folytán szép lendületet vett és különösen, midőn a napoleoni háborúk alkalmával Ausztria ideiglenesen elvesztette az olasz tartományokat, nagy gond fordított a magyar selyemtenyésztés felvirágoztatására, az eredmény nem is maradt el, csak hogy amint az olasz tartományok visszakerültek Ausztria birtokába, a kormány nem látta többé szükségesnek a magyar selyemtenyésztés támogatását, s a szépen indult termelési iparág, mely nem szorítkozott csak a nyers anyag előállítására, hanem a szövetek készítésére is kiterjedt, lassanként lehanyatlott.

A hazai textil-ipar állása a következő évtizedekben is körülbelül ugyanaz vala, mint a század elején, csak hogy a külföldi cikkek lépésről-lépésre folyvást nagyobb tért foglaltak

el, mert az addig kézműves alapon virágzott belföldi ipartelepek nem tartottak lépést az ezen időben Ausztriában beállott technikai átalakításokkal. Mutatja ezt az 1827-ki országgyűlés részéről kiküldött kereskedelmi választmány számára az 1816—1826-ki áruforgalomról készült kimutatás, mely szerint évenként átlagosan már 19 millió frt. értékű textil-árút hoztunk be az osztrák örökös tartományokból, míg kivitelünk oda alig haladta meg a félmilliót. Behozatalunk gyapjuárúkból ekkor már közel 9 millió frtra rúgott, pamutárúkból pedig közel hét millióra és még lenárúkból is valamivel nagyobb értéket hoztunk be, mint a század elején.

Mindennek daczára az osztrák örökös tartományokkal szemben árumerlegünk — az összes árúkat véve — többnyire aktiv volt, a tizenegy év közül 8-ban 48·14 millió frttal haladta meg a kivitel a behozatalt, 3 évben pedig 13·01 millióval volt kisebb és így 11 év alatt a tiszta kiviteli többlet 35·13 millió frtra rúgott. A többi külföldi országokkal szemben azonban árumerlegünk az egész időszak alatt passiv volt, összesen 54·13 millió forinttal; levonva ebből az osztrák örökös tartományokkal szemben elért kiviteli többletünket, kiderül, hogy 11 év alatt 19·00 millió frttal hoztunk be több értéket, mint a mit kivittünk, vagyis évenként 1·73 millió frttal többlet.

Bár a harminczas években árumerlegünk Ausztriával szemben még mindig megtartotta aktiv jellegét és 1831—1840-ig évenként átlagosan 30·79 millió behozatallal 46·18 millió frt. kivitel állt szemben, a fonalak és szövetek behozatala folyvást emelkedett és évenként már 20·38 millió frtra rúgott. Hogy az emelkedés csak mérsékelt volt, a gyapjuárúk nagy árcsökkenésének köszönhető.

Az egyes cikkek forgalma következő volt:

	Évi átlaga 1831—1840	
	Behozatal.	Kivitel.
Fonalak	1.485,533	73,752
Pamutárúk	9.215,893	4,900
Len- és kenderárúk	3.298,272	18,315
Gyapjuárúk	5.077,601	246,101
Selyemárúk	1.306,840	2,920
Összesen	20.384,139	345,988

A negyvenes években azonban áruforgalmunk már Ausztriával szemben is passivra fordult és 1841—1850-ig a behozatali több

let összesen 1259 millió frtra rúgott. Nagy részük volt ebben a textil-ipar készítményeinek s bár adataink e tekintetben csak 1846-ig terjednek, de már ezek is világosan mutatják az osztrák ipar térfoglalását. A behozatal ekkor már évi átlagban fonalak- és szövetekből 3472 millió frtra rúgott, melynek, a mint a következő számokból látható, több mint fele már a pamutárúkra esett:

	Évi átlag 1841—46	
	Behozatal.	Kivitel.
Fonalak	3.009,752	113,480
Pamutárúk	18.489,600	20,167
Len- és kenderárúk	4.092,174	32,661
Gyapjúárúk	6.803,771	315,582
Selyemárúk	2.329,400	15,333
Összesen	34.724,697	497,223

A behozatal tehát ismét emelkedett, mert bár a nemzeti ébredés s a védegyleti mozgalom egy kis életet öntött a hazai iparba, a külföldi cikkek mindinkább tért hódítottak s a növekedő belfogyasztás mindinkább a külföldre volt utalva.

Még fokozottabb mérvben történt ez a következő korszakban, midőn a vámsorompók lerontásával a forgalom teljesen szabad lett Magyarország és az osztrák örökös tartományok közt. A közbenső forgalomról ekkor már, minthogy a fennállott vámvonat megszűnt, nem gyűjtettek adatok, az azonban kétségtelen, hogy a hatalmas osztrák ipar még diadalmasabban folytathatta hódító hadjáratát a magyar földön. A hazai ipar, mint kisipar, primitív munkaeszközökkel mégis fentartotta valamennyire magát a mechanikai gépek- és szövészekkel felszerelt osztrák iparral szemben. A határozottan kedvezőtlen fordulat a hatvanas évek elején állt be, midőn az angol pótegyezmény következtében a silány minőségű angol szövetek addig nem ismert olcsó áron özönlöttek be. Az erősebb osztrák ipar diadalmasan kiállotta a versenyt, de a drágán dolgozó magyar kézműipar csaknem teljesen tönkrement. Megnehezítette egykor virágzó leniparunk helyzetét a pamutárúk általános elterjedése is. A pamutszövetek lassankint mindinkább kiszorították a lenszöveteket; nem csoda, mert a lenszöveteknek jóformán nyers anyaga került és kerül annyiba, mint a kész pamutszövet.

Az orsz. m. kir. statisztikai hivatal, felállítása után csakhamar megkísérelte az oly fontos külforgalom statisztikai megismerését. Az Ausztriával való egységes vámterület mellett

azonban ez igen nehéz feladat volt. Az eredmény helyességét sokan kétségbe vonták, s minthogy teljes megbízhatósága iránt magának a statisztikai hivatalnak is oly erős kételyei voltak, hogy 7, illetőleg 8 év után jobbnak látta felhagyni az ingatagalapra fektetett adatgyűjtéssel. Az 1868—74. évi külforgalom alapján a textil-ipar termékeinek behozatalát és kivitelét nem szándékozik részletesebben elemezni, mindössze utalok az értekezésem elején idézett pár számra és áttérek az új áruforgalmi statisztikánk által feljegyzett adatokra. Itt is azonban csak az 1884—87 évek eredményére szoritkozom, minthogy a postaforgalom adatainak feldolgozása csakis 1884. évtől indult meg és így az adatok teljessége is csak a mondott évtől kezdődik.

Behozatalunk *fonalakból* 1884—87-ig évenként 12·19—14·25 millió forintra rúg, kivitelünk ellenben csak 0·95—2·04 millióra; de ez is inkább csak átvitel, vagy el nem kelt bizományos árúk visszaszállítása Ausztriába. Fonalbehozatalunkban legnagyobb értéket a *pamut fonalak* képviselnek, évenként 8·42—11·18 milliót. Ezek legnagyobb része Ausztriából kerül hozzánk, 1882—84-ben Angliából is nagy értékű pamutfonalat importáltunk (2·30—4·78 millió frt. értékűt) az utóbbi három év alatt azonban a behozatal Angliából nagyon megcsappant, 1887-ben már csak 500 ezer frtra ment. *Lenfonalakat* 2·48—2·74 millió értékűt hozunk be és pedig évről-évre emelkedő mennyiségben s csaknem kizárólag osztrák eredetűt. Behozatalunk *gyapjufonalakból* 600—878 ezer forintra, *selyemfonalokból* 327—504 ezer frtra rúg.

A fonalak behozatala különben egészen más szempont alá esik, mint a szöveteké. Bizonyos tekintetben kedvező jelenség, mert a fonál mint félgyártmány, további feldolgozást, további ipari tevékenységet feltételez. Így azt látjuk, hogy a nagy pamutiparral bíró Németbirodalom, Franciaország és Ausztria évenként nagy mennyiségű pamutfonalat importálnak, többnyire Nagy-Britanniából. Francia- és Németország lenfonalokból szintén nem tudják saját szövőgyáraik szükségletét fedezni és Belgiumból, Ausztriából és Nagy-Britanniából fedezik a hiányt. A ropant gyapjuiparral bíró Németország évenként körülbelül 30 millió frt. értékű gyapjufonalat visz be és a virágzó posztóiparral dicsekvő Ausztria szintén bevitelre szorul.

A *szövetek* túlságos behozatala azonban már határozottan a belföldi ipar elmaradottságáról tanuskodik és itt a számok valóban kétségbeejtőnek tüntetik fel helyzetünket. Legnagyobb érté-

ket hozunk be *pamutárúkból*, behozatalunk az utóbbi négy év alatt 43⁰⁸—49⁵² millió frt. közt ingadozott s minthogy ezzel szemben csak 3³¹—4⁰⁸ millió frt. kivitel állt, a tiszta behozatali többlet 39⁷⁷—45⁶¹ millió frt. rúgott. A pamutárúk tulnyomó részét pamutszövetek képviselik, de pamutvásznat is nagy mértékben hozunk be, valamint pamutból készült kötött árukat is. Pamutárúkkal csaknem egészen Ausztria lát el bennünket, de egy kis részszel Németország is járul behozatalunkhoz. A kivitel többnyire csak átvitel és visszküldemény; valódi kivitelünket pamutárúkból jóformán csak a hazai kékfestő gyárak készítményei képezik, melyek jeles minőségükkel kiállják a versenyt úgy az osztrák, mint az elzászi gyártmányokkal, nemcsak benn a hazában, hanem külföldön is. Hogy a külföldi nagy iparos országok forgalmára is vessünk egy futó tekintetet, megemlítjük, hogy Nagy-Británia óriási pamutipara évenként több mint félmilliárd kiviteli többletet tud felmutatni; 1887-ben a kivitel pamutárúkból a bevitt 580⁰³ millió frttal haladta meg. Második helyen a Németbirodalom áll, a pamutárúk kiviteli többlete ott 1887-ben 95²⁴ millió forintot képviselt, a harmadik helyen álló Franciaországé pedig 27⁰² milliót. Az Osztrák-Magyar monarchiának kiviteli többlete pamutárúkból csak 952 ezer frtra rúgott, azonban e csekély összegből nem szabad az osztrák pamutiparra következtetést vonni, minthogy az osztrák pamutipar termékeinek főfogyasztója Magyarország, s ez, a mint imént láttuk, igen nagy behozatalra szorul, mely csaknem egészen az osztrák ipar javára esik.

Pamutárúk után *gyapjuárúkból* hozunk be legnagyobb értéket. Behozatalunk itt 43⁷⁸—46¹⁰ millió frtra rúg évenként, hol az első szám az 1884-ki, az utóbbi pedig az 1887-ki behozatalt képviseli, tehát a behozatalnál határozott emelkedés mutatkozik. Sajnos, hogy kivitelünk egészen ellentétes irányban halad, 1884-ben még 7⁷³ millió forint volt, 1885-ben már csak 6⁵⁹, 1886-ban 5⁹⁶, 1887-ben pedig csak 5⁴¹ millió. A két utóbbi év kedvezőtlen eredményében nagy része van a Romániával folytatott vámháborúnak, mely különösen az erdélyi posztóipart sújtja érzékenyen.

Különben csalódás volna hinni, hogy az áruforgalomban kivitel gyanánt feltüntetett összeg egészen a hazai gyapjuipar javára esik, a legnagyobb rész Ausztriába megy és nem egyéb, mint Ausztriából hazánkba eladás végett hozott, de itt el nem

kelt visszküldemény. A tiszta behozatal a négy utóbbi év alatt évről-évre emelkedett, 1884-ben 36[·]₀₅ millió volt, a következőkben 38[·]₅₄, majd 39[·]₀₄ s végre 1887-ben 40[·]₆₉ millió forint. A behozott gyapjuárúkból is Ausztriát illeti az oroszlánrész; azonban Németországból való behozatalunk is megszakítás nélkül emelkedik. Számottevő behozatalunk van még Nagy-Britanniából, Franciaországból, főleg a finomabb gyapjuszövetekből. Az osztrák posztóipar, bár oly kiterjedt piacot talál Magyarországon, mindazáltal a külföld számára is képes szállítani. Az Osztrák-Magyar monarchia vámterületéről 1886-ban 27[·]₃₆ millió frt. értékű gyapjuárú vitetett ki és minthogy ezzel 13[·]₃₅ millió frtnyi behozatal állott szemben, a kiviteli többlet 14[·]₀₁ millió frtot képviselt.

A gyapjuárú után értékre egy fényüzési cikk, a *selyemárú* behozatala következik. A selyemárú általános használatát megmagyarázza ugyan keleti jellegű népünk fény- és pompa kedvelő természete, de korántsem áll az arányban vagyonságunkkal. 1884-ben 21[·]₃₁ millió frt. értékű selyemárút hoztunk be s folytonos emelkedés után 1887-ben már 24[·]₆₄ millió értékűt. Nagy emelkedést mutat a selyem-szalagok, paszománt- és gombkötő-árú behozatala, mely 4[·]₃₈ millióról 7[·]₃₈ millióra emelkedett; továbbá a félselyemárúké, mely 1[·]₂₃ millióról 2[·]₄₁ millióra szökött, vagyis négy év alatt körülbelül megkétszereződött. Árúforgalmi statisztikánk selyemárúkból évenként átlagosan 2 millió frt. értékű kivitel mutat ki. Fölösleges említenünk, hogy ez sem tulajdonképeni kivitel, hanem többnyire csak visszállítmány s kisebb részben átvitel. Tiszta behozatalunk selyemárúkból 1884—1887-ig 19[·]₂₆, 21[·]₅₇, 21[·]₉₀, illetőleg 22[·]₆₉ millió forintra rúgott. Selyemszövetekből, a jelentékeny osztrák selyemipar daczára, az egész osztrák-magyar vámterület forgalma is passiv áll; csak hogy a helyzet folyvást javul, 1876-ban még 18[·]₀₃ millió frtot tett a behozatali többlet és 1886-ban már csak 5[·]₇₇ milliót, világos jeléül az osztrák selyemipar megizmosodásának. Selyemárúkból sokáig Franciaország szállított ki legnagyobb értéket, ujabban azonban az erőteljesen fejlődő német selyemipar kezdi tulszárnyalni nyugati szomszédját s 1887-ben Franciaország kiviteli többlete selyemárúkból 62[·]₅₇ millió frtot tett, Németországé ellenben már 83[·]₇₁ millióra rúgott. Selyemárúkból a szövőipar tekintetében oly nagy túlsúlylyal bíró Nagy-Británia is bevitelre szorul, 1887-ben a beviteli többlet, bár a korábbi éveknél jóval alacsonyabb volt, mégis 74[·]₆₁ millió frtra rúgott. Bevitelre

szorul még az iparos Belgium és a nyers-selyemtermelésben első helyen álló Olaszország is.

Len-, kender- és juta-árúkból körülbelül a selyem-árúkkal egyenlő értéket hozunk be, 20⁹³ — 23⁶⁹ millió frtnyit. Ez összegben azonban évenként több mint 3 millió frt. értékkel zsákok fordulnak elő és nagyon kérdéses, tekinthetők-e ezek tulajdonképeni behozatalnak, nem inkább egyszerű göngytárgyak-e, melyek, igaz, hogy behozatnak, de csak azért, hogy gabonával és liszttel megtöltve, ismét kivitessenek? A fentebbi összegben a lenszövetek 8⁷¹—10²⁹ millió, a lenvászón 4⁶⁶—6⁴⁹ millió frttal szerepelnek, a behozatal mindkettőben emelkedő, a minimum az 1884-iki, a maximum pedig az 1887-ki behozatalt jelezvén. Len-, kender- és jutaárúkból is főleg az osztrák ipar fedezi szükségletünket s 1⁴¹—2⁴⁵ millió frtot tevő kivitelünknek is legnagyobb részét az Ausztriába visszaküldött árúk képezik, leginkább csak Romániába megy néhány százezer frtnyi valóságos kivitel. Az Osztrák-Magyar monarchia vámterülete a len- és kender-szövetek tekintetében aktív forgalommal bír, az irányzat azonban erősen hanyatló, a kiviteli többlet 1876-ban még 13⁶⁴ millió frtra rúgott s 1886-ban már csak 2⁹⁶ millió frtot tett. Legtöbb len- és kenderszövetet Nagy-Británia visz ki, azután Németország és Belgium, a len és kendertermelésre igen alkalmas Olaszország itt is passzive áll. Jutaszövetekből csak Nagy-Britanniának van jelentékeny kivitele, különben ezen cikkből a nemzetközi forgalom egészen jelentéktelen.

Összegezve az elszórva említett számokat, kiderül, hogy Magyarországnak, fonalakon kívül, melyek, a mint említettük, más megítélés alá esnek, szőtt- és kötött-árúkból évenként 119⁸⁷ — 131¹⁰ millió frtnyi deficítje van. Ily roppant behozatal mellett önkénytelenül felmerül a kérdés, van-e Magyarországnak egyáltalán textilipara s a külföldi iparcikkek elborító özöne alatt nem pusztult-e ki egészen?

Az 1885-ki iparstatisztika s még inkább az ugyanazon évben tartott budapesti országos kiállítás megmutatta, hogy textiliparunk, a kedvezőtlen viszonyok daczára is létezik. Léteznek még az egykor virágzott fonó-szövőipar maradványai, melyekre a céltudatos közigazdasági politika alkotásai alapíthatók, és léteznek az új fejlődés kezdetei, melyek gondos ápolás és kitartó törekvés mellett szép jövővel biztatnak. Az a jövőre nézve oly biztató kép azonban, melyet a kiállítás felmutatott, már több évi emel-

kedésnek és sikeres előretörésvésnek volt eredménye; egy évtizeddel előbb nem sok vigasztalót mutatott volna egy ipari kiállítás. Mert textiliparunk legszomorubb korszakát az 1873-ki válságra közvetlenül következő évek képezték, midőn a nagyobb vállalatok megsemmisültek, a kisipar helyzete pedig, a nemzet megcsökkent fogyasztási képessége folytán, az osztrák gyárpar hatalmas versenye közepett, valóban kétségbeesítővé vált. Az általános gazdasági helyzet javulásával némileg a kérdéses iparág helyzete is javulni kezdett. Az 1879-ki székesfehérvári kiállítás arról tanuskodott, hogy iparosainkban meg van a szükséges törekvés és kitartás és az ekkor textiliparunk érdekében megindult mozgalom nem is aludt el többé egészen. Már ugyanazon évben Pozsonyban egy calicó-szövőgyár alapított, ellátva a legújabb gépekkel, mely szükség esetén 1 millió méter calicot is képes gyártani. Majd 1880. július havában megnyitott a késmárki műszövő szakiskola, melynek célja a len-, kender-, gyapju- és pamut-szövőiparnak oly iparosokat képezni, kik a gép- és műszövés elméletét és gyakorlatát, valamint ez iparág technikáját alaposan ismerik és annak alapján képesek izléses és piaczképes árúkat készíteni. Az intézet iránt mindjárt kezdetben meglehetősen érdeklődés mutatkozott, úgy, hogy még az öregebb takácsok is több heti tanfolyamot hallgattak benne végig. A szakiskolának fennállása óta 114 növendéke volt, az 1887/8-ban a tanulók száma 23 volt és ezek közül 10 végezte be a szakiskolát és nyert végbizonyítványt. Míg azonban nálunk a fonó- és szövőipar számára ez intézeten kívül még csak egy, a nagy-szebeni áll fenn, addig Ausztriában a bécsi textil-ipari tanintézetten kívül, főleg Sziléziában, Cseh- és Morvaországban 28 ily specziális tanintézet létezik.

Nem közvetlenül a textiliparra vonatkozik, de arra is kiterjed a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. t.-cz., mely adómentességgel igyekszik a tőkét a nagyobb iparvállalatok létesítésére kecsegtetni s a létező iparvállalatokat nagyobb kifejlésre képesíteni. Az állami kedvezmény 1888. végéig 60 fonó- és szövőipar telepnek adatott meg.

A hazai ipar állami támogatásának másik gyakorlati módja: az állami célokra szükséges szövetek- és kelméknek hazai iparosoknál való megrendelése. A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium a hazai ipar ezen uton való támogatásában mindig előljárt, de több miniszterium ellen sokáig hangzott a panasz. A hazai gyárak posztóból jelenleg legtöbbet szállítanak a

közös hadsereg számára és pedig 160 ezer, azután a honvédség számára 45 ezer méter komisz posztót, majd a megyék és városok szükséglete következik, azután a pénzügyőrségé, a posta- és távirdaé, a csendőrségé, az államvasutaké, a méntelepeké, stb. A honvédség számára a pozsonyi és losonczi posztógyár szállít, a közös hadsereg számára szintén ez a két, de egy kézben levő gyár, továbbá a gácsi gyár, a méntelepek számára ugyancsak a nevezett három gyár, a többi hatóság szükséglete részint a már nevezett gyárak, részint más posztógyárak által fedeztetik.

Vászonból nagyobb szállítások a pénzügyminiszterium, a kórházak, honvédség, az igazságügyi miniszterium és a csendőrség számára történnek; calicóból pedig a közös hadsereg, a méntelepek, az igazságügyi miniszterium és a csendőrség számára. Vannak gyáraink, főleg a pozsonyi és losonczi posztógyárak, melyek kizárólag csak szállításokra dolgoznak s nem gondolnak a kereskedelmi cikkek gyártására, pedig nagyon is jogosult az a kívánság, hogy azon gyárak, melyeket az állami szállítások állandó, biztos munkával látnak el s ily módon gyámolitanak és megszilárdítanak, igyekezzenek ezt tevékenységük kiterjesztésével s a kereskedelmi cikkeknek a külföldi ipar kiszorítására irányuló gyártásával meghálálni.

Sajnos, hogy ez óhajtás a jelenlegi rendszer mellett nem igen valósulhat meg. A szállítások megrendelése tervszerűtlenül történik, az egyik hatóság mitsem tud róla, vagy nem törődik vele, hogy a többi hatóságok mely gyáraknál, mennyi megrendelést tettek s így könnyen megtörténhetik, hogy a szállítások némely gyáraknak egész termelőképességét igénybe veszik, sőt néha felül is mulják s ilyenkor az is megesik, hogy a gyáros a saját gyártmányát meghaladó többletet, a szerződés ellenére külföldi készítménnyel pótolja. A bajon csak úgy lehetne segíteni, ha az ügyet egy központi organum venné kezébe, mely az összes hatóságok szükségletét az arra méltó gyárak közt, azok termelőképességének bizonyos százalékos arányában felosztaná, mely részesülés rúghatna 20–30%-ra, de nem többre. Ennyi elég volna, hogy a gyár biztosítva lássa lételetét, de arra korántsem volna elég, hogy tisztán csak a szállításokra támaszkodják és elhanyagolja az üzleti élet követelményeit.

Hogy textiliparunk a nyolczvanas évek elejétől mily szépen fejlődött, annak fényes bizonyosságára szolgált az 1885-iki

budapesti orsz. kiállítás, melylyel azonban itt külön foglalkozni túl esnék tárgyam határán s fölösleges is volna, mert az érdeemes kreferens kitünő jelentésben festette textil-iparunk szereplését a kiállításon. Mellözve tehát ezt, inkább az 1885-iki iparstatisztika által konstatált eredmények rövid feltüntetésére térek át, mely bár — mint talán valamennyi iparstatisztika — nem tökéletes, a valóságot megközelítő adatokat nyújt. E statisztikai felvétel szerint a fonó- és szövőiparban 26,983 egyén foglalkozott, az összes iparosoknak 440%-a, volt pedig közöttük 14,526 önálló vállalkozó és 12,457 segédzemély. Semmi sem mutatja jobban a hazai fonó- és szövőipar kisipari jellegét, mint a segédzemélyzet csekély száma az önálló vállalkozókhöz képest. Míg az összes iparcsoportokban 100 önálló iparra 141 segédmunkás esik, a fonó- és szövőiparban csak 86. Mótorral dolgozó iparvállalat 419 találtatott 452 önálló vállalkozóval és 4,351 egyénből álló segédzemélyzettel, ezeknél tehát már 100 vállalkozóra átlagosan 962 segédmunkás esett. Minden motorral dolgozó ipartelep azonban gyárnak tekinteni nem lehet, az 1888-iki gyárvizsgálat csak 60 oly fonó- és szövőipar telepet talált, mely a gyár nevet valóban megérdemli. E 60 gyárban 4,900 munkás vétetett számba és pedig 4,246 gyármunkás, 140 tanoncz és 534 napszámos. Hogy e szám — daczára, hogy oly sokkal kevesebb telepről szól — jóval felülmulja az iparstatisztika által konstatált létszámot, onnan magyarázható, hogy azóta egy pár nagy személyzettel dolgozó új gyár keletkezett, továbbá, hogy a helyszínén gyűjtött e nemü adatok általában pontosabbak. A gyárvizsgálati eredmények szerint a 60 telep közül 44 dolgozott mótorral s alkalmazásban volt 64 gőzgép 1,410 lóerővel, 11 vízmotor 262 lóerővel és 3 gáz- vagy hőlégmotor 7 lóerővel; az 1885-iki iparstatisztika szerint pedig a mótorral dolgozó 419 textilipar vállalat közül állati erőt alkalmazott 122, vizerőt 262 és pedig 301 vizkereket 1,029 lóerővel; gőzerőre 40 és pedig 68 elmozdithatatlan és 11 szállitható gőzgépet 1,756 effektív lóerővel; gázt 4 vállalat és a 4 gázmotor 11 lóerőt képviselt; végre 3 vállalatban petroleumot alkalmazó 3 drb hőléggép dolgozott 6 lóerővel.

A fonó- és szövőipar egyes ágaiban alkalmazott munkaerőt tekintve, iparstatisztikánk takácsot talált legtöbbit, összesen 10,966-ot. Posztógyártás- és készitással foglalkozott 4,518 egyén, kötélgyártással 3,252, kártonnyomás- és kékfestéssel 1,689, a többi ágakban alkalmazott személyzet sehol sem érte el az ezret.

A fonó- és szövőipar, mint háziipar, még mindig nagyon el van terjedve. Az 1884. év elejéről szóló hivatalos adatgyűjtés szerint a szorosabb értelemben vett Magyarországon 681,035 háziiparos működött a textiliparban, az összes házi iparosoknak 84,96%-a, és pedig 10,259 férfi és 670,776 nő. Kétségtelen azonban, hogy ezen egyének legnagyobb része a fonást és szövést nem kereseti jelleggel űzi, és így működésük nem annyira háziiparnak, mint egyszerű házimunkának tekintendő. Statisztikánk a háziiparilag űzött fonó- és szövőipar évi termelésének értékét 2,65 millió forintra teszi. Megemlítjük e számot is, a nélkül, hogy hitelességeért kezességet vállalnánk.

A háziipar készítményei mutatják leginkább népünk tehetségét a textiliparra. Mennyi eredetiség, mennyi leleménység és izlés nyilatkozik számos vidék készítményeiben. Különösen a szőnyeg és pokrócz szövés haladt nagyon sokat, Torontál-megyében már szmyrna szőnyegek készítését is megkísérlették s bizvást elmondhatjuk, hogy 'meglepő szerenésével.

Az elmondottak eléggé igazolják, hogy textiliparunk a mostoha viszonyok daczára is fenn tartotta magát valamennyire, nem semmisült meg egészen. A csirában meg van még az életerő, csak kedvező körülmények serkentő hatására vár, hogy gazdagon kisarjadhasson. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy a körülmények alakulása soha oly kedvező nem volt e fontos iparág megteremtésére, soha a sikernek annyi feltétele össze nem találkozott, mint jelenleg. A hetvenes évek elején is nagy arányu mozgalom indult meg, de akkor az alapításokkal űzött szédelgés, a magas kamatláb, a magas munkabér, a nyersanyagok, a gabona és általában az élelmiszerek drágasága, mind ellenefordult a sikernek s a csak hamar bekövetkezett általános hitel- és gazdasági válság elsöpörte az új alapításokat s az összedőlt romok mélyen maguk alá temették a hazai ipar felvirágoztatásának reményét. Ma közgazdasági viszonyainksokkal szolidabb alapon nyugszanak, mit fényesen igazol az a körülmény, hogy azt a roppant árforradalmat, mely a mezőgazdasági termények értékét 5 – 6 év alatt csaknem felére nyomta le, viszonylag minden nagyobb rázkódás és válság nélkül képesek vagyunk kiállani. A közgazdasági állapotainkban nyilvánuló szilárdság és szoliditás minden esetre biztató jelenség, bár mint különös körülményt nem akarom kiemelni. A kedvező jelenségek közé sorolhatjuk ellenben mindenekelőtt az alacsony kamatlábat. A hazai ipar emelkedésének egyik legfőbb akadályja mindig a

tőke hiánya, vagy szerfölötti drágasága volt. Ma már bőséges a tőkekinálat s nemcsak külföldről várhatjuk beözönlését, hanem itt benn a hazában is nagy mértéket öltött a tőketakarítás, hiszen csak pénzügyintézeteinknél takarékbetétek alakjában 445 millió forint halmozódott fel. Takarékpénztáraink ma általánosan 4⁰/₀-ot fizetnek a betétekért és maguknak is gondot ad, hogy miként helyezték el azt gyümölcsözőleg. Csak szakértő bátorításra, kezdeményezésre volna szükség, hogy a tőke megmozduljon s ipari vállalatokban keressen magának gyümölcsöztesítést. Igaz, hogy az utóbbi évtized alatt az iparcikkek és köztük a textil-ipar készítményei is árhanyatlást szenvedtek, de e hanyatlás korántsem volt oly nagymérvű, mint a nyersanyagok és az élelmi szereké; ez és a munkabér csökkenése bőségesen kárpótolja amaz árhanyatlást.

A tőkének ipari vállalatokba elhelyezése a gyakorlati gazdaság legnehezebb problémája, a legnehezebb föladat magára a tőkepénzesre, mert minden iparvállalat alakítása a konkrét viszonyok egész tömegének mérlegelésétől függ, a mire a legkevesebb tőkepénzes képes. Az ipari vállalat műszaki berendezése különleges műszaki képzettséget, az üzleti és kereskedelmi viszonyok mérlegelése az illető iparág helyzetének alapos ismeretét igényli és sajnálattal kell beismernünk, hogy tőkepénzeseink tulnyomó nagy része e föladat megoldására sem képzettséggel, sem hivatottsággal nem bír. Hazánkban a kereskedelmi világnak, mely az iparvállalatok alapítására első sorban van hivatva, az ipari élellettel nincs, vagy ipar hiányában nem is lehet összekötése, az iparból keletkezett nagy vagy mérsékelt nagy vagyonok, melyek ismét az iparban keresnek elhelyezést, ritkák és így, a mi az ipar ezen tényezőjét illeti, eddig hiányzott azon elem, a melynek közreműködésétől az ipar lendülete várható. Az a gyökeres átalakulás, melyen kereskedelmünk, különösen nagy terménykereskedelmünk és a mezőgazdaság keresztül megy, reményt nyújt azonban arra, hogy e jellemzett kedvezőtlen viszonyok is jobb fordulatot vesznek.

A mióta gabonánkkal leszorultunk a világpiacszról, terménykereskedelmünk egész helyzete megváltozott; a nagy terménykereskedelemben többé nem gyümölcsözhető tőkék előbb a mezőgazdaságban kerestek elhelyezést, miután azonban itt sem találják meg a várt lukratív gyümölcsöztesítést, a szükség kényszerítő parancsa hajtja ezen tőkét az ipar felé és ha eddig

tőkéknek az iparba való özönlését nem konstatálhatjuk, annak csak egy akadálya van, a szakértelem teljes hiánya a tőkepénzesek körében. A jelenlegi generációtól nem várható e tekintetben nagy változás, de hangoztatnunk kell, hogy tőkéseink önmaguk és a nemzet iránti kötelességeiknek legjobban úgy tesznek eleget, ha gyermekeiket műszaki-ipari pályára nevelik, mert teljes meggyőződésünk szerint az reájok nézve és a nemzetre is, a meggazdagodás útja.

Egész a legujabb időig nagy hitelintézeteink sem állottak az iparral oly viszonyban, melyet közigazdaságunk érdekében megfelelőnek lehetne nevezni. Távól van tőlünk azon szándék, hogy egészségtelen ipari alapítás szószólói legyünk, de ki kell mondanunk, hogy nagy hitelintézeteink vezetése ép oly kicsinyes, az ipar föladatának és tényezőjének ismerététől ép oly távol álló volt, mint a fönt jellemzett kereskedő-világ, melyből a hitelintézetek vezetői kikerültek. Az újabb időben vezető hitelintézetünk hajlandóságot látszik mutatni az iparvállalatok létesítésében való részvételre; eddigi nem kedvezőtlen tapasztalatai meggyőzhetik a hitel-világot arról, hogy az ipar, kellő szakértelemmel és körültekintéssel a tőke kincses bányája lehet.

A tőke mellett másik fontos tényező a *munkaerő*. A textilipar sok százados multja hazánkban, sőt jelene is, midőn azt látjuk, hogy a kis kézműipar képes magát a hatalmas külföldi gyár-
ipar agyonzúzó versenyében is fentartani, — igazolják, hogy népünkben meg van a fonó- és szövőiparhoz szükséges tehetség és ügyesség. Eddig azonban nagy baj volt, hogy épen a felvidékről, mely minden tekintetben legalkalmasabb volna a fonó- és szövőipar számára, már évek óta roppant mérvű kivándorlás folyik Amerikába. De itt ismét oly változás előtt állunk, melyet hasznunkra fordíthatunk. A bevándorlásokról szóló legujabb éjszakamerikai törvényjavaslatot értem, mely minden valószínűség szerint rövid idő alatt törvénynyé válik. Ez az európai munkás elem beözönlése elé hatalmas gátat fog emelni és végét veti, illetőleg ha a dolgok fejlődését tétlenül nézzük — más irányt ad a felső-magyarországi kivándorlásnak. E pillanatot kellene megragadni, hogy az Amerikából kiszoruló felvidéki szorgalmas, munkás nép ne a világ más táján, hanem itthon találjon foglalkozást. A textilipar alkalmas munkaerőre lelne a felvidéki szorgalmas és e mellett csekély igényű népben, mert a mint fentebbi vázlatunkban kiemeltük, a textilipar mint házi- és kis-ipari fog-

Ialkozás már századok óta vérébe ment a szepesi, sárosi, stb. népnek. Különösen a lenipar az, melynek a felvidéken — mint látuk — nagy multja van és mely a jövőben is alkalmas talajra találna ott, de ezenkívül a gyapjuipar is eredménynyel volna ott folytatható s e két iparág nagyarányu felkarolásával megjavulnának az ottani kereseti viszonyok, melyeknek kedvezőtlen volta már közel egy évtized óta évenként ezer és ezer munkás kezébe ad vándorbotot.

Az Éjszak-Amerikai Egyesült Államok védvamos politikáját, mely most már az idegen *munka* elöl is elzárja a köztársaság határát, még másképen is fel lehetne használnunk. Ha a len- és gyapjuipart képesek volnánk is a rendelkezésre álló hazai munkaerővel nagyiparrá változtatni, a pamut- és selyemiparnál okvetlen külföldi munkások importálása szükséges; és lehetne-e erre kedvezőbb alkalom, mint a közel jövő, mikor az angol, német és olasz kivándorlók százezrei egyszerre kizárva látják magukat az új világ nagy köztársaságából, mely eddig mint az ígért földe csábitott és vonta magához Nyugat-Európa népfőlöségét.

Az *ipariskolák és tanműhelyek* eddigi működésének eredményét is számításba kell vennünk. Eddigelé ugyan még nem nagy az ott kiképzett növendékek száma, de jelenlegi textiliparunk aligha tud még e csekély számu egyénnek is méltó foglalkozást adni. Ideje volna, hogy az e téren történt fáradozások valóban gyümölcsöztessenek is, a kiképzett egyének kellő alkalmazást találjanak, és ne riaszsa el a pálya meddősége a fiatalságot amaz iskolák látogatásától.

A felállítandó gyárak technikai vezetésére is akadnának alkalmas hazai erők. Műegyetemünkben a textilipart nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is alaposan tanítják és számos ifju nyer évenként belőle kiképeztetést. Jelenlegi viszonyaink közt azonban, a mit tanulnak, holt kincs, fáradságuk meddő munka marad. A mit elsajátítanak, a gyakorlati életben nem értékesíthetik és bármily tehetséget és hajlamot érez is magában egyik másik az ipar ezen ágának vezetésére, életpályául azt nem választhatja, mert nincsenek gyáraink, melyek szakképzettségét igénybe vennék. Mig ellenben, ha textiliparunk ügye valahára szerencsésebb fordulatot venne: a legkiválóbb végzett növendékek közül néhány a külföldi fonó- és szövőgyárakban való gyakorlati tanulmányozásra kiküldetnék, pár év alatt oly szak-

erők felett rendelkezni, kiknek kezébe egész megnyugvással lehetne letenni a hazai textilipar sorsát.

Nagy előny és a sikernek nem kis biztositéka, hogy a textilipar még nem semmisült meg egészen és mint házi és kisipari foglalkozás, az ország több vidékén fentartja magát és ha nem állandóan is, az év egyes szakáiban igen sok egyént foglalkoztat. Ez megbecsülhetlen alap a létesítendő nagy ipar számára, mert ha a külföldi hatalmas gyáripari verseny végkép elnyomja saját kisiparunkat és népünk végkép felhagy a fonó- és szövőiparral s elveszti a gyakorlati ügyességet, melyet nemzedékről-nemzedékre átörökölt: hazánkban a textilipart felvirágoztatni, igen nehéz, sőt lehetetlen lesz. Ezért kell felhasználni az időt mely még rendelkezésünkre áll s addig kell megmozdulnunk, míg nem késő.

Magától értetődik, hogy a teremtetendő gyáripart azon vidékeken kellene felkarolni, hol az alap leginkább meg van, így a lenipart főleg a felvidéki megyékben, a gyapjuipart ugyanott és azonkívül a székely és szászföldön és a Duna jobb partjának posztóiparral foglalkozó vidékein. A pamut- és selyemipar számára ott kellene alkalmas helyet keresni, hol a népesség sűrű és intelligens, hol a motorul szolgáló víz, vagy a gőz kifejtésére szükséges tüzelőanyag bőven meg van és a jó közlekedés, úgy a nyersanyagok szállítását, mint a készgyártmányok elszállítását könnyűvé és olcsóvá teszi. Különösen alkalmasak volnának kisebb városaink, melyekben leginkább fel volna található az olcsó, mégis elég intelligens s különösen a női munkaerő.

Talán az eddigiekből is kitűnik, hogy a sikernek szép reményével lehetne megindítani egy országos mozgalmat fonó- és szövőiparunk érdekében. A vállalkozási szellem az 1873-ki válság után egyszerre mintha teljesen kihalt volna, a tőke annyira fél minden újabb vállalattól, alapítástól. A viszonyok azonban lassan-lassan e tekintetben is javultak és ma már kezdeményezésre van szükség és a társadalom az életrevaló eszmét nem engedni elbukni. Közeli példára hivatkozhatom, a cukorgyárak érdekében megindult mozgalomra. A cukoradó megváltoztatásával csak alig támadt fel a remény, hogy a cukorgyárak ezentúl hazánkban is prosperálhatnak, máris az ország minden részében újabb és újabb cukorgyárakat látunk szervezve, sőt biztosítva is.

Nem akarom kicsinyleni a cukoripar fontosságát, de az

kétségtelen, hogy a textilipar hasonlíthatatlanul fontosabb, ép azért hiszem, hogy legjobbjaink nem haboznak az ügy élére állni s ha egyszer sikerül egy erőteljes mozgalmat megindítani, az nem is fog addig elaludni, míg a hazai fonó- és szövőipar ügyét diadalra nem vezeti.

De bár teljes bizalmam van közgazdasági életünk megismosult erejének szabad működésében; a nagy cél eléréséhez, meggyőződésem szerint, az állam segédkeze is okvetlenül szükséges. Hogy az állam a rendelkezésre állt kis eszközökkel eddig is sokat tett, ki merné elvitatni, nagy eredményt azonban csak nagy eszközökkel érhetünk el. Jól tudom, mennyire sürgős és még államiságunk szempontjából is mennyire fontos és elodázhatatlan feladat az állami pénzügyek rendezése és ennek folytán a takarékoság elvének szigorú megtartása, de itt oly fontos közérdek szólal meg s követel kielégítést, hogy az államnak még a jelen viszonyok közt sem szabad az áldozattól visszariadnia.

Ha célszerű volt — s vajjon ki merné ma már kétségbe vonni célszerűségét — a hazai közlekedésügy érdekében sok száz milliót áldozni s ha még jelenleg is évenként milliókra menő összegeket fordítunk közlekedésügyünk fejlesztésére: nem volna-e indokolt, egyszer és mindenkorra pár millió forintot szentelni azon iparág megteremtésére, melynek hiánya évenként több mint száz millió forinttal teszi szegényebbé hazánkat? ! A szükséges állami segítyt nem fejezhetjük ki már előre meghatározott összegben; de néhány millió forint mindenesetre elég volna és így még a legrosszabb esetben is, t. i. ha amaz összeg közvetlenül épen semmit sem gyümölcsozne, az évi kamatvesztés csak pár száz ezer forinttal terhelné államháztartásunkat. A segélyösszeget mindenekelőtt a jóformán teljesen hiányzó, pedig talán legfontosabb pamutipar megteremtésére lehetne fordítani, valamint selyemfonó- és szövőgyárak létesítésére. A segélyzés legcélszerűbb módjának kinálkoznék, ha az állam az alapítandó gyáraknál bizonyos számú törzsrészcsemetét írna alá, melynek kamatoztatása csak a többi részvényes 5°/_o-os kamatain túl kezdődne. Ez különben a kivitel dolga s oly részlet, melyet ezuttal csak futólag említhetünk meg.

A textil-ipar megteremtése a magyar közgazdasági és nemzeti politika legfontosabb kérdése, a melylyel számot kell vetnünk egész jelentősége szerint, mert ez a kérdés megoldást követel és megoldandó, mielőtt még oly formában lépne föl, hogy kielégi-

tése kockára tenné az Ausztriával való vámközösséget, melynek fölbontása más nagy érdekeink veszélyeztetésével járna. Akármely ország ipari történetét vizsgáljuk is, mindenütt arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy egyetlen állam keletkező textil nagyipara sem nélkülözte az állam leghathatósabb támogatását, a melynek a vámvédelem csak egyik alakja és módja volt. Illusio volna azt hinnünk és remélnünk, hogy ez a magyar földön más-ként lehet, mint a mely utat az ipar egyetemes fejlődéstörténete mutat. A vámvédelem hiányában még hathatósabbnak kell lenni az állami támogatásnak, a mi nem állhat másban, mint hogy az *állam vállaljon részt a kezdet kockázatában*, mert akármely nagy textil-ipari vállalat is csak úgy lehet a nyílt piacon versenyképes, ha százezreket költ először a munkások teljes betanítására és a kezdetben termelt selejtes minőségű áru értékvesztésének pótlására. Ezt a kockázatot, mely bár összegében nem nagy, de a magánvállalkozóra meg nem térülő tőkebefektetést képez, a magánvállalkozás soha sem fogja magára venni és teljes meggyőződésünk szerint ezeken a százezreken fordul meg a magyar nagy textil-ipar egész jövője. Ezt a kockázatot a világon mindenütt az állam vette magára, akár vámvédelem alakjában, akár pozitív támogatás útján és ezen kötelesség előtt a magyar állam sem fog kitérhető.

De nem folytatom tovább, a statisztikus feladata csak az, hogy hű képben ecsetelje a közgazdasági élet mozgalmas jelenségei és itt-ott rámutasson az azokban rejlő tanulságokra. A nagy gépezet kerekeit azonban mozgásba hozni, vagy a kopotakat ujakkal cserélni fel, a közgazdaság gyakorlati férfainak teendője. A statisztikus nem avatkozhatik ebbe, szakmája őt a nyugodt, objektív szemléletre utalja. De azért ki vonná kétségbe a statisztika gyakorlati becsét, hiszen az utat, melyen a gyakorlat embereinek haladniuk kell, az a fáklya világítja meg, melyet a statisztikus lobogtat.

DR. JEKELFALUSSY JÓZSEF.